

Strategies to combat drug trafficking from a public policy perspective

Drug trafficking and addiction precede social conditions and system. This phenomenon is also the result of cultural, social, political and economic structures in the international system. This study was conducted to investigate strategies to combat drug trafficking from a public policy perspective. The method of this research is applied research in terms of purpose, Delphi in terms of qualitative method. The number of Delphi specialists in this study is ۷۰ experts in the fight against drug trafficking. The tool of this research was a questionnaire with interviews. Political-legal and socio-cultural solutions are in the next stages. The results showed that the problem of drug trafficking is not only rooted in the existence and transportation of this product (drugs) into the country and to provide the best solutions, other issues and problems of the system should be considered. Among these problems, it is closest to the economic problems of the society.

راهکارهای مقابله با قاچاق مواد مخدر از دیدگاه سیاست‌گذاری عمومی

عباس دادمحمدی^۱ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۱۰اسماعیل شفیعی^۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷علی رضا گلشنی^۳

چکیده:

قاچاق مواد مخدر و اعتیاد مسبوق به شرایط و نظام اجتماعی است همچنین این پدیده معلول ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در عرصه نظام بین‌المللی است. این پژوهش باهدف بررسی راهکارهای مقابله با قاچاق مواد مخدر از دیدگاه سیاست‌گذاری عمومی انجام شد. روش این پژوهش به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی، از لحاظ روش کیفی از نوع دلفی است. تعداد متخصصان دلفی در این پژوهش ۲۰ نفر از متخصصین امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر است. ابزار این پژوهش پرسشنامه همراه با مصاحبه بود. یافته‌ها تحقیق گویای این امر است که راهکار اقتصادی در وهله اول مهم‌ترین راهکار مشخص شده توسط متخصصین در امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر است و راهکارهای سیاسی-قانونی و راهکار اجتماعی-فرهنگی در مرتبه‌های بعدی قرار دارد. نتایج نشان داد که معضل قاچاق مواد مخدر تنها ریشه در وجود و حمل این کالا (مواد مخدر) به داخل کشور ندارد و برای ارائه بهترین راهکارها باید مسائل و مشکلات دیگر نظام توجه نمود از میان این مشکلات نزدیک‌ترین قرابت را با مشکلات اقتصادی جامعه دارد.

واژگان کلیدی: قاچاق مواد مخدر، سیاست‌گذاری عمومی، روش دلفی

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی گروه علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا^۲ (نویسنده مسئول)، استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا^۳ دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا

قاچاق مواد مخدر یکی از مهم‌ترین و خطرناک‌ترین فعالیت‌های گروهی، است (آبخیز، ۱۳۹۶: ۵). قاچاق و توزیع مواد مخدر در جامعه یکی از عوامل مهم در ایجاد ناامنی‌های ملی و اجتماعی محسوب می‌شود قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها به‌عنوان یکی از عوامل بحران‌زا، از نظر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی هزینه‌های بسیاری را بر نظام جمهوری اسلامی ایران تحمیل می‌کند (جزینی، ۱۳۹۴: ۱۴).

قاچاق مواد مخدر و اعتیاد مسبوق به شرایط و نظام اجتماعی است، همچنین این پدیده معلول ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در عرصه نظام بین‌المللی است. قاچاق مواد مخدر موجب کند شدن یا توقف روند توسعه جوامع شده و به یکی از معضلات مهم جامعه بشری در شرایط کنونی جهان است (اسکندری، ۱۳۸۷: ۱۰) و همین امر موجب گشته تا پدیده قاچاق مواد مخدر از چنان پیچیدگی‌هایی برخوردار شود که سازمان ملل متحد آن را از جمله جرائم سازمان‌یافته تلقی و اقدام به صدور کنوانسیون‌ها و عقد پروتکل‌های مختلف برای مقابله با آن نماید. همچنین قاچاق مواد مخدر را در کنار سه بحران دیگر (هسته‌ای، جمعیتی و زیست‌محیطی)؛ که بشریت را در قرن حاضر تهدید می‌کند قرار دهد. قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها از نظر سیاسی، هویت ملی و دینی بنیان‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تهدید می‌کند (زرقانی، ۱۳۶۸: ۲۰) از نظر اجتماعی، جذب مصرف‌کننده مواد مخدر، پول‌شویی، منازعات قومی و بحران‌های هویت، سرقت، درگیر شدن نسل جوان جامعه به مصرف، تشکیل گروه‌های سازمان‌یافته برای توزیع، رشد خشونت و جنایات سازمان‌یافته، افزایش آمار معتادین جامعه، افزایش خشونت‌های خانوادگی، استفاده از کودکان و زنان در حمل مواد مخدر، طلاق‌های ناشی از اعتیاد و تضعیف نهاد خانواده، افزایش مشکلات روحی و روانی، مسائل زنان مانند فحشا نام برد و از نظر امنیتی در ایران ۲۰ درصد قتل‌ها، ۵۵ درصد طلاق‌ها و همسر آزاری‌ها ۶۰ درصد جمعیت کیفری زندان‌های کشور به افراد مرتبط با مواد مخدر اختصاص داده است. همچنین باید گفت از ۸۰ درصد مواد تولید شده در افغانستان ۵۰ درصد آن به قصد ترانزیت و یا مصرف وارد کشور ما می‌شود و بر اساس آمار ارائه شده سالانه ۵ هزار تن مواد مخدر به صورت قاچاق از مرزهای شرقی ایران وارد کشور می‌شود که مرزهای ایران را نیز ناامن می‌کند (سمیر، ۱۳۹۶: ۲۸) این معضلات همگی منجر به فرسایش سرمایه فرهنگی و تضعیف حاکمیت قانون و گسترش ناامنی در جامعه می‌شود. فرسایش سرمایه اجتماعی سبب از هم گسستگی پیوندها و انسجام اجتماعی می‌گردد و توسعه را غیرممکن می‌سازد. مبارزه با این پدیده مستلزم شناخت همه ابعاد آن (اقتصادی، اجتماعی و...) است (کاظمی، ۱۳۸۹: ۵۹) همچنین روند رو به رشد ۱۹ درصدی تقاضای مواد و تعداد مصرف‌کنندگان از ۲۰۸ میلیون نفر با نرخ

شیوع مصرف ۴/۹ درصدی در سال ۲۰۰۶ به ۲۴۷ میلیون نفر با نرخ شیوع ۵/۲ درصد در سال ۲۰۱۵ میلادی رسیده است. گسترش مصرف و تغییر الگوی مصرف مواد، رشد ۳۲ درصدی در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۰۹ میلادی داشته است. بر اساس داده‌های نگرش سنجی از کلیه افراد بالای ۱۵ سال در ۲۸ استان ایران در سال ۱۳۷۹، ۸۹/۳ درصد افراد اظهار کرده‌اند که اعتیاد، بیش از حد متوسط، مشکلی جدی برای جامعه است (مهدویان، ۱۳۷۹: ۱۱۵) و اقدامات و سیاست‌گذاری‌های انجام‌شده تاکنون نتوانسته مفید باشد و مقابله و برخوردهای سلبی و ایجابی با این معضل جامع‌الاطراف و به تعبیر مقام رهبری "این بلای بزرگ و تهدید عظیم" در کشور نتایج مثبتی نداشته است (حسین زاده، ۱۳۹۵: ۵). قطعاً قاچاق مواد مخدر و تبعات سوء که به همراه دارد با توجه به میزان اثرگذاری آن بر جامعه به عنوان یک مشکل و مسئله عمومی برای کشور محسوب می‌شود. لذا مدل سیاست‌گذاری که دولت برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر انتخاب می‌کند باید متناسب با مشکلاتی باشد که در سطح جامعه وجود دارد سیاست‌گذاری عمومی به معنای علم دولت در عمل است (ملک محمدی، ۱۳۹۴: ۱۵).

رویکردها و سیاست‌گذاری‌ها و قوانین قبل از انقلاب عمدتاً معطوف به مواد مخدر بود و کمتر به موضوع مصرف‌کننده توجه می‌شد البته این نگاه در دوره‌ای تغییر کرده و موضوع مصرف‌کننده نیز وارد سیاست‌گذاری‌های مبارزه با مواد مخدر در دوره رژیم پهلوی شده است اما سیاست‌گذاری‌های مبارزه با مواد مخدر پس از انقلاب اسلامی چهار دوره دسته‌بندی می‌شوند دوره اول شامل سال‌های پس از انقلاب تا دوره سازندگی می‌شود، دوره دوم دوره سازندگی است، دوره سوم دوره اصلاحات و دوره چهارم زمانه کنونی است. برای درک بهتر سیاست‌گذاری‌های عمومی مبارزه با مواد مخدر پس از انقلاب باید به چگونگی شکل‌گیری مسئله مواد مخدر و نگاه مسئولان در راه مبارزه با آن در ایران پس از انقلاب اشاره کرد. در سال ۱۳۵۹ ش. لایحه قانون تشدید مجازات مرتکبین جرائم مواد مخدر و اقدامات تأمینی و درمانی برای مداوا و اشتغال به کار معتادان تصویب شد و بدین ترتیب کلیه قوانین مربوط به مواد مخدر به استثنای مصوبه ۱۳۴۸ ش. (تشدید مجازات قاچاقچیان و سختگیری نسبت به معتادان) فسخ شدند. قوانین جدید، مجازات شدیدتری برای مجرمان مواد مخدر در نظر می‌گرفتند و رسیدگی به این جرائم به دادگاه‌های انقلاب و دادگستری محول شد در سال ۱۳۶۷ ش. قانون مبارزه با مواد مخدر جایگزین مصوبه ۱۳۵۹ ش. شد. در این قانون مجدداً دیدگاه‌های سخت‌گیرانه‌تری برای مقابله با مواد مخدر حاکم شد. در سال ۱۳۷۷ قانون اصلاحی به مرحله اجرا گذاشته شد. در این قانون به نقش و جایگاه ستاد مبارزه با مواد مخدر توجه شد. پس از آن نیز قوانین دیگری تدوین شد که شاید مهم‌ترین آن‌ها قانون (سیاست‌های کلی نظام) در حوزه مواد مخدر بود که در سال ۱۳۸۴ در مجمع تشخیص مصلحت نظام به

تصویب رسید و از سوی رهبر جمهوری اسلامی ایران ابلاغ شد. پس از پایان جنگ رهبر فقید انقلاب تأکید کرده بودند پس از جنگ مسئله اول کشور عبارت از مبارزه با قاچاق و اعتیاد مواد مخدر است. در واقع به همین دلیل بود که این موضوع در سال ۱۳۶۷ ش. در مجمع تشخیص مصلحت نظام بررسی شد و قانون این "معضل" را مجمع، تدوین و تصویب کرد پس از آن بود که ستاد مبارزه با مواد مخدر متشکل از چندین وزارت خانه و سازمان دولتی شکل گرفت و مأموریت یافت معضل مواد مخدر را هرچه سریع‌تر و به‌طور ضرب العجلی حل کند بدین ترتیب ستاد مبارزه با مواد مخدر سیاست‌گذاری‌های خاصی در این زمینه تدوین نمود. سیاست‌گذاری که ایران بعد از انقلاب بر مبنی مدل مرحله‌ای یا چرخه‌ای است (مهدویان، ۱۳۹۷: ۳۱). آنچه یک معضل رامی تواند برطرف کند راهکارهایی که دولت‌ها در حل معضل انتخاب می‌کنند لذا این پژوهش سعی دارد با جمع‌آوری اطلاعات لازم راهکارهایی مناسب ارائه دهد تا این راهکارها تبدیل به مدلی شود که در دستور کار سیاست‌گذاران قرار گیرد، تا از هدر رفت منابع مادی و انسانی جلوگیری شود.

۱- سؤال پژوهش

راهکارهای مقابله با قاچاق مواد مخدر از دیدگاه سیاست‌گذاری عمومی

۲- تعاریف مفهومی

۱-۲ سیاست‌گذاری عمومی

لاسول آن را برنامه مدونی از اهداف، ارزش‌ها، کنش‌های می‌خواند (ملک محمدی، ۱۳۹۴: ۱۷)

۲-۳ قاچاق مواد مخدر

هرگونه نقل و انتقال، خرید و فروش، اختفاء و نگهداری و استعمال یا مداخله در حمل مواد مخدر را قاچاق مواد مخدر می‌دانند.

(زینالی، ۱۳۹۷: ۱۷)

۲-۳ جرائم قاچاق مواد مخدر

کشت خشخاش و کوکائین مطلقاً و کشت شاهدانه به‌منظور تولید مواد مخدر.

وارد کردن، ارسال، صادر کردن، تولید و ساخت انواع مواد مخدر.

نگهداری، حمل، خرید، توزیع، اختفاء، ترانزیت، عرضه و فروش مواد مخدر.

دایر کردن یا اداره کردن مکان برای استعمال مواد مخدر.

استعمال مواد مخدر به هر شکل و طریق، مگر در مواردی که قانون مستثنا کرده باشد.

تولید، ساخت، خرید، فروش، نگهداری آلات و ادوات و ابزار مربوط به ساخت و استعمال مواد مخدر.

قرار دادن یا پناه دادن متهمین، محکومیت مواد مخدر که تحت تعقیب‌اند و یا دستگیر شده‌اند.

امحاء یا اختفاء ادله جرم مجرمان.

قرار دادن مواد مخدر یا آلات و ادوات استعمال در محلی به قصد متهم کردن دیگری (زینالی، ۱۳۹۷: ۲۵)

۳- پیشینه تحقیقات:

نویسنده / سال	عنوان مقاله	نتیجه
احسان پور، سید رضا؛ امی، احمد؛ (۱۳۹۹)	سیر تاریخی و تحولات جرم‌زدایی از مصرف مواد مخدر آرام در هلند و ایالات متحده آمریکا	هلند به‌عنوان کشوری که سیاست‌های اجتماعی خود را بر محور تساهل و تسامح بنیان می‌نهد، توانست با اجرای صحیح قانونمندی مصرف حشیش خود را به‌عنوان نمونه‌ای برای سایر کشورها معرفی نماید. هم‌اکنون ایالت‌های مختلف آمریکا یکی پس از دیگری به قوانین خود در خصوص مصرف مواد مخدر آرام نظیر ماریجوآنا لطافت بیشتری بخشیده و حتی مصرف درمانی آن را جرم‌زدایی نموده‌اند.
باقر زاده چترودی، افسانه (۱۳۹۸)	عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش زنان شهر کرمان نسبت به مصرف مواد مخدر	متغیرهای دین‌داری، سابقه خانوادگی مصرف مواد مخدر و همسر آزاری حدود ۲۷ درصد تغییرات نگرش به مصرف مواد مخدر در زنان مورد بررسی را تبیین می‌کنند.
زالی، سلمان، عصار دی، دانایی فرد (۱۳۹۷)	واکاوی الگوی موانع اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با	یافته‌ها حاکی از تأثیر ساختار و محیط خط‌مشی گذاری در اجرای این سیاست‌ها است. در گام

<p>بعد، عناصر شبکه مضامین، در قالب الگوی CIPP سازمان‌دهی شدند و روابط بین آن‌ها برقرار شد در این الگو، سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر در بخش ورودی‌ها، بازی‌گرا فرایند و ساختار خط مشتی گذاری در بخش زمینه جایابی شدند و در نهایت، عدم اجرای اثربخش، کارآمد و مطلوب سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر، به‌عنوان محصول و برون داد این الگو در نظر گرفته شد.</p>	<p>مواد مخدر در ایران</p>	
<p>سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه پیشگیری و ارائه خدمات عمومی به افراد معتاد یا در خطر اعتیاد مؤثر باشند. همچنین در این رابطه گسترش همکاری بین سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های مرتبط به آن‌ها با ناجا می‌تواند منجر به گسترش آموزش و اطلاع‌رسانی شود.</p>	<p>سازمان‌دهی مشارکت سازمان‌های غیردولتی در تأمین امنیت عمومی با رویکرد مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر</p>	<p>عقوبی، پرویز؛ قاسمی، ابوالفضل؛ مرادی، میلاد (۱۳۹۷)</p>
<p>مناطق که شیوع اعتیاد به مواد مخدر بیشتری در آن‌ها صورت می‌گیرد دارای جرائم امنیتی بیشتری نیز می‌باشند</p>	<p>بررسی تأثیر اعتیاد بر امنیت اجتماعی در شهرستان لردگان</p>	<p>جباری فرد، فریبرز و سهیلا مسعودی (۱۳۹۶)</p>
<p>امنیت اجتماعی استان کرمان متأثر از موقعیت مکانی با توجه به منابع تهدید در سه سطح فراملی، فرو ملی و درون استانی است و متأثر از وضعیت توپوگرافی</p>	<p>بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی بر امنیت اجتماعی (مطالعه موردی استان کرمان)</p>	<p>هادی ویسی (۱۳۹۵)</p>

کی و دوری و نزدیکی به کانون‌های بحران،
شهرستان‌های نیمه غربی استان کرمان نسبت به نیمه
شرقی از وضعیت امنیت اجتماعی بهتری برخوردار
هستند

عمده تحقیقات موردبررسی تحقیقاتی که در مورد قاچاق مواد مخدر به عوامل زمینه‌ای پرداخته‌اند و تحقیقات محدودی در ابعاد خرد و کلان به مباحث نظری اشاره کرده‌اند.

عدم مراجعه به منابع موجود و عدم بهره‌گیری صحیح از آن‌ها باعث شده مطالب تکراری زیادی در تحقیقات مشاهده شد.

بیشتر تحقیقات پیش رو فقط با تکیه بر دو روش پیمایشی و کتابخانه‌اسنادی بوده‌اند و تحقیقات کمی با استفاده از روش‌های تکمیلی مانند مصاحبه، مصاحبه‌های ساختارمند، مطالعات میدانی صورت گرفته

علیرغم نکات ضعف فوق‌الذکر باید گفت که دیدگاه‌های نظری و منابع تجربی قابل توجهی که با رجوع به آن‌ها مبنی مناسبی برای هدایت نظری و تجربی تحقیق باشد که یک چارچوب کلی برای محقق تدوین نموده‌اند تا بتواند در تحلیل خود بر فرآیند آن تمرکز نماید

نوآوری تحقیق پیش رو مدنظر قرار تدوین مدلی است که شامل مؤلفه‌های کلان مانند اقتصاد، فرهنگ و... و مؤلفه‌های خردی ریشه‌کنی فقر و ایجاد اشتغال مورد دیگر که در اغلب تحقیقات وجود دارد بر معضلات توجه شده در این پژوهش بر راهکارها تأکید شده است.

۴- چارچوب نظری

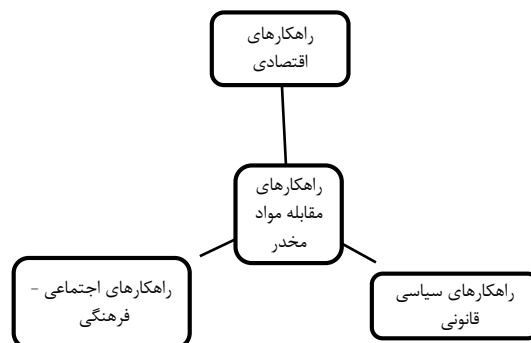
پارسونز از پیشگامان معاصر جامعه‌شناسی نظم محسوب می‌شود. اگرچه مسئله اساسی در نظریه تحلیلی کنش پارسونز همان نظم اجتماعی است، اما وی معتقد بود که منافع فردی و کنش عقلانی سودجویانه به‌تنهایی برای برقراری نظم کافی نیست، در نتیجه او مفهوم هنجار را وارد کنش اجتماعی خویش کرد و کنش اجتماعی خویش را با توجه به هنجارهای اجتماعی تعریف می‌کند. پارسونز پدیده بنیادی در نظریه کنش را واحد کنش می‌نامد که برحسب چهارعنصر سازنده مشخص می‌شود: وجود

کنشگر؛ وجود هدف یا وضعیتی که کنشگر نسبت به آن جهت‌گیری می‌کند؛ موقعیتی که کنش در آن انجام می‌شود از جمله شامل: شرایط، منابع، وسایل، وجود هنجارها و ارزش‌ها که در جهت تعیین‌گزینهش وسایل دست‌یابی به هدف‌ها نقش بازی می‌کنند (ریترز، ۱۳۸۳: ۵۳۰).

به این ترتیب در نظریه سیستمی پارسونز، هنجارهای اجتماعی به عنوان یک سیستم در نظر گرفته می‌شوند و کارکرد نظام اجتماعی نیز ایجاد و حفظ یکپارچگی کل نظام است. همچنین در این فرآیند، فراگردهای ملکه ذهن ساختن و اجتماعی کردن نیز اهمیت اساسی دارند و به این ترتیب پارسونز بیش از آن‌که به شیوه‌های انتقال هنجارها و ارزش‌های یک نظام توجه کند، به کنشگران درون نظام علاقه‌مند است که در فرآیند اجتماعی شدن موفق، در واقع این هنجارها و ارزش‌ها ملکه ذهن افراد می‌شوند و به عنوان بخشی از وجود کنشگران یا وجدان آن‌ها درمی‌آیند و به این ترتیب کنشگران ضمن دنبال کردن منافعشان در واقع به مصالح کل نظام خدمت می‌کنند. همچنین پارسونز در این فراگرد چهار خرده نظام را برای هر نظام اجتماعی در هر سطحی مطرح می‌کند که برای همه نظام‌ها ضروری است و هر یک کارکردی را بر عهده دارند و کارکرد آن‌ها در جهت برآوردن یک نیاز یا نیازهای نظام است و در نهایت همه به دنبال حفظ مجموعه کل هستند و می‌خواهند نظم و ثبات را در جامعه به وجود آورند. این چهار خرده نظام عبارت‌اند از: تطبیق و سازگاری با محیط (A)، از طریق ارگانیزم رفتاری؛ دست‌یابی به هدف (G)؛ از طریق نظام شخصیتی، حفظ انسجام و یکپارچگی (I)؛ از طریق نظام اجتماعی؛ و حفظ الگو و انگاره‌های فرهنگی نظام فرهنگی (L). به این ترتیب انتقال هنجارها و ارزش‌ها از طریق نظام فرهنگی صورت می‌گیرد (ریترز، ۱۳۸۳: ۱۳۷). اندیشمند دیگر، مرتن معتقد است اگر در جامعه‌ای کارکرد این دو عنصر اساسی باهم هماهنگ باشد، در آن جامعه نظم وجود دارد، اما اگر این هماهنگی نباشد، یعنی بین فرهنگ و اجتماع از لحاظ کارکردی ناهماهنگی پیش بیاید، آنگاه شاهد رواج انحراف خواهیم بود. مرتن معتقد است که مسئله اجتماعی، ناشی از اختلاف اساسی جامعه میان معیارهای اجتماعی و واقعیت اجتماعی است. بنابراین مرتن فقدان امنیت در یک جامعه را مساوی با بی‌نظمی اجتماعی و بروز رفتارهای انحرافی قلمداد می‌کند و این حالت را ناشی از شکاف بین اهداف و هنجارهای فرهنگی و ظرفیت‌های ساختار اجتماعی برای نیل به موفقیت می‌داند. در مجموع وجود بی‌قانونی، بی‌اهمیت شدن مقررات، عدم یکپارچگی، رهایی کامل فرد و بالاخره انحرافات و کجروی‌های اجتماعی همگی نشانه‌های چنین حالتی در جامعه هستند (بودون، ۱۳۸۵: ۶۶۱).

این تحقیق به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی است و از منظر روش اجرا از جمله طرح‌های توصیفی بوده چراکه به بیان شرایط و توصیف وضع موجود پرداخته. با روش کیفی از نوع دلفی انجام شد. هدف اصلی روش دلفی دستیابی به قابل اطمینان‌ترین اجماع گروهی از نظرات خبرگان به واسطه یک سری از پرسشنامه‌های متمرکز همراه با بازخورد کنترل شده است. با کسب اجماع گروهی از خبرگان به وسیله این فرآیند، محققان می‌توانند مسائل را شناسایی نموده و اولویت‌بندی کنند و چارچوبی را برای تشخیص آن‌ها توسعه دهند تکنیک دلفی فرآیندی ساختارمند جهت گردآوری اطلاعات در طی راندهای متوالی و در نهایت اجماع گروهی است. تعداد متخصصان دلفی در این پژوهش ۲۰ نفر است در این تحقیق برای تعیین و تأیید روایی پرسشنامه از روش روایی محتوا استفاده شده است. بدین صورت که پس از تهیه پرسشنامه اولیه با توجه به مقالات پیشین، روایی پرسشنامه توسط چند نفر از خبرگان امر و اساتید راهنما و مشاوره که دانش و تجربه در موضوع، تمایل، زمان کافی برای شرکت و مهارت مؤثر مورد بررسی قرار گرفت و اصلاحاتی بر روی پرسشنامه اعمال و در نهایت روایی آن تأیید گردید. جهت تعیین سنجش پایایی پرسشنامه یک مرحله پیش‌آزمون انجام گرفت ضریب پایایی (آلفای کرون باخ) محاسبه گردید. که در نتیجه آن برای پرسشنامه مقدار ۰٫۸۷۷ به دست آمد که بیان‌گر ثبات و همسانی درونی پرسشنامه است همچنین برای بررسی اجماع در راندهای دلفی برای خاتمه دادن به آن در ضریب هماهنگی کندال استفاده می‌شود این ضریب به راحتی توسط نرم‌افزار SPSS قابل محاسبه است. در پرسشنامه دلفی از طیف لیکرت که شامل گزینه‌های (کاملاً مخالف: ۱)، (مخالف: ۲)، (ممتنع: ۳)، (موافق: ۴) و (کاملاً موافق: ۵) استفاده شود و می‌توان شاخص‌هایی که امتیاز کمتر از ۳ را کسب کرده‌اند حذف و غربال نمود.

شکل ۱: مدل مفهومی

ابتدا مهم‌ترین شاخص‌های، راهکارها در مورد مبارزه مقابله با مواد مخدر استخراج شد که در قالب یک پرسشنامه در اختیار ۲۰ نفر از خبرگان قرار داده شد تا بر اساس طیف ۵ تایی لیکرت به هر شاخص امتیاز دهند. پایایی پرسشنامه نیز برابر با ۰/۸۷۵ شده است و چون بالاتر از ۰/۷ است مورد قبول است. نتایج در جدول ۱-۲ آورده شده است.

جدول ۱-۱: نتایج دلفی

عنوان	شاخص	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین	انحراف معیار
راهکارهای مبارزه با قاچاق مواد مخدر	اقتصادی	۲	۵	۴,۱	۰,۹۱۲
	راهکارهای سیاسی_ قانونی	۲	۵	۳,۴۵	۰,۸۲۶
	راهکارهای اجتماعی- فرهنگی	۱	۵	۳,۱۵	۱,۰۴۰

جدول ۱-۲: نتایج دلفی

عنوان	شاخص	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین	انحراف معیار
	ریشه‌کنی فقر و ایجاد اشتغال عاملی مهم برای مبارزه و گرایش به قاچاق مواد مخدر است.	۲	۵	۳,۹	۱,۰۲۱
راهکارهای اقتصادی	ارائه آموزش‌های اقتصادی درآمدزا در مناطق مرزی مانند شرکت در تجارت‌های الکترونیک	۱	۵	۳,۶	۱,۰۹۵
	افزایش آگاهی افراد محلی از تأثیرات اقتصادی مخرب قاچاق مواد مخدر بر اقتصاد محلی	۲	۵	۳,۷	۱,۰۳۱

۴	حمایت‌های اقتصادی ویژه از مناطق مرزی از خدمات کشاورزان و تولید کنندگان کالاها و معافیت‌های مالیاتی و افزایش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری	۵	۳,۷	۱,۱۲۹
۵	تشکیل کمیته‌هایی که اشتغال‌زایی در مناطق مرزی به شکل بومی دنبال کنند و به‌طور متناوب به ارائه گزارش بپردازند	۵	۳,۷۵	۱,۰۲۰
۶	گنجاندن مسائل مربوط به سوء مصرف مواد مخدر و تأثیرات آن در زندگی به‌صورت خاص در موضوعات درسی و محتوا درسی دانش آموزان	۵	۳,۷	۱,۰۳۱
۷	آموزش عمومی توسط نهادها و سازمان‌های فرهنگی از جمله صداوسیما و... که می‌توانند نقش مهمی در کاهش و مقابله با قاچاق مواد مخدر ایفا نمایند.	۵	۳,۵۵	۱,۱۹۱
۸	هماهنگی در برنامه‌ریزی‌های بین سازمان‌های متولی مبارزه با مواد مخدر مانند، ستاد مبارزه با مواد مخدر، سازمان بهزیستی، صداوسیما و....	۵	۳,۱۵	۰,۹۸۸
۱۰	فراهم نمودن امکانات رفاهی برای اوقات فراغت جوانان	۵	۳,۲	۱,۱۹۶
۱۱	تقویت باورهای دینی و مذهبی و کسب روزی حلال در مقابله با قاچاق مواد مخدر تأثیرگذار است.	۵	۳,۶۵	۱,۰۴۰
۱۲	مبارزه قاطعانه با فساد و عوامل ترویج‌دهنده مواد مخدر می‌تواند در کاهش قاچاق مواد مخدر مؤثر باشد.	۵	۳,۳	۰,۹۷۹
۱۳	نظارت دقیق در فرایند کنترل و نظارت مرزها، استفاده از وسایل الکترونیک روز دنیا که احتمال اعمال نفوذ کاهش یابد	۴	۳,۰۵	۰,۸۸۷

۰,۸۸۷	۳,۵۵	۵	۲	استفاده و بهره‌مندی از امکانات و فناوری‌های نوین در ۲ کشف مواد مخدر بخصوص در مرزها موجب کاهش قاچاق مواد مخدر می‌گردد.	۱۴
۱,۰۸۹	۳,۱۵	۵	۱	صدور احکام قضایی مناسب و سخت‌گیرانه برای ۱ قاچاقچیان مواد مخدر عاملی مهم در کاهش و مقابله با قاچاق مواد مخدر است.	۱۵
۰,۶۷۱	۴,۱۵	۵	۳	ایجاد یک نگاه فرا ملی به قاچاق مبارزه با مواد مخدر ۳ موجب موفقیت بیشتر در مقابله با قاچاق مواد مخدر می‌شود(از نظر متخصصین این سیاست‌گذاری‌ها جوابگو مبارزه با قاچاق مواد مخدر نیست)	۱۶
۱,۱۰۰	۳,۵	۵	۱	کاهش خلأهای قانونی و فقدان ضمانت اجرای قوانین ۱	۱۹
۱,۱۰۵	۳,۸	۵	۲	صدور احکام سخت‌گیرانه برای مسئولینی که با قاچاق مواد ۲ مخدر همکاری می‌کنند	۲۰
۰,۹۹۵	۳,۶	۵	۱	به‌روز شدن قوانین همگام با تغییراتی که در نوع و شیوه‌های ۱ جدید قاچاق مواد مخدر به وجود آمده است .	۲۱

۷- نتیجه‌گیری

توانایی جامعه برای پاسداری از ارزش‌های بنیادین خود در برابر پیش آمدها و تهدیدات واقعی و بالقوه و یا تمهید فضا و ابزارهای لازم برای ابراز وجود و طرح نظر گروه‌های مختلف اجتماعی ممکن می‌شود. درسیاست گذاری عمومی آنچه مورد توجه قرار می‌گیرد عملکرد دولت‌هاست. اینکه در میان شمار زیادی از توانایی‌ها و امکانات ترجیح بدهند کدام راهکار را انتخاب نمایند تا بتوانند معضلی را حل نمایند. و با توجه به رشد چشم‌گیر آمار مصرف مواد مخدر در کشور می‌توان دریافت که معضل قاچاق مواد مخدر در ایران حتی به وضع بهنجار و نرمال خود نرسیده است سیاست‌گذاری با بنیادهای حکومتی و

ساختارهای نهادین جامعه سیاسی پیوندی عمیق دارد. گاهی رویکردها و سیاست‌گذاری‌های مختلف مبارزه با مواد مخدر حاکی از آن است که هرچه از دوردست به زمان فعلی نزدیک می‌شویم روند توجه به مصرف مواد مخدر به‌جای خود مواد شدت بیشتری می‌یابد رویکردها و سیاست‌گذاری‌ها و قوانین قبل از انقلاب عمدتاً معطوف به مواد مخدر بود و کمتر به موضوع مصرف‌کننده توجه می‌شد البته این نگاه در دوره‌ای تغییر کرده و موضوع مصرف‌کننده نیز وارد سیاست‌گذاری‌های مبارزه با مواد مخدر در دوره رژیم پهلوی شده است؛ سیاست‌گذاری‌های مبارزه با مواد مخدر پس از انقلاب اسلامی چهار دوره دسته‌بندی می‌شوند دوره اول شامل سال‌های پس از انقلاب تا دوره سازندگی می‌شود، دوره دوم دوره سازندگی است، دوره سوم دوره اصلاحات و دوره چهارم زمانه کنونی است. برای درک بهتر سیاست‌گذاری‌های عمومی مبارزه با مواد مخدر پس از انقلاب باید به چگونگی شکل‌گیری مسئله مواد مخدر و نگاه مسئولان در راه مبارزه با آن در ایران پس از انقلاب اشاره کرد. در سال ۱۳۵۹ ش. لایحه قانون تشدید مجازات مرتکبین جرائم مواد مخدر و اقدامات تأمینی و درمانی برای مداوا و اشتغال به کار معتادان تصویب شد و بدین ترتیب کلیه قوانین مربوط به مواد مخدر به‌استثنای مصوبه ۱۳۴۸ ش. (تشدید مجازات قاچاقچیان و سختگیری نسبت به معتادان) فسخ شدند. قوانین جدید، مجازات شدیدتری برای مجرمان مواد مخدر در نظر می‌گرفتند و رسیدگی به این جرائم به دادگاه‌های انقلاب و دادگستری محول شد در سال ۱۳۶۷ ش. قانون مبارزه با مواد مخدر جایگزین مصوبه ۱۳۵۹ ش. شد. در این قانون مجدداً دیدگاه‌های سخت‌گیرانه‌تری برای مقابله با مواد مخدر حاکم شد. در سال ۱۳۷۷ قانون اصلاحی به مرحله اجرا گذاشته شد. در این قانون به نقش و جایگاه ستاد مبارزه با مواد مخدر توجه شد. پس از آن نیز قوانین دیگری تدوین شد که شاید مهم‌ترین آن‌ها قانون (سیاست‌های کلی نظام) در حوزه مواد مخدر بود که در سال ۱۳۸۴ در مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب رسید و از سوی رهبر جمهوری اسلامی ایران ابلاغ شد. پس از پایان جنگ رهبر فقید انقلاب تأکید کرده بودند پس از جنگ مسئله اول کشور عبارت از مبارزه با قاچاق و اعتیاد مواد مخدر است. در واقع به همین دلیل بود که این موضوع در سال ۱۳۶۷ ش. در مجمع تشخیص مصلحت نظام بررسی شد و قانون این "معضل" را مجمع، تدوین و تصویب کرد پس از آن بود که ستاد مبارزه با مواد مخدر متشکل از چندین وزارت خانه و سازمان دولتی شکل گرفت و مأموریت یافت معضل مواد مخدر را هرچه سریع‌تر و به‌طور ضرب‌العجل حل کند بدین ترتیب ستاد مبارزه با مواد مخدر سیاست‌گذاری‌های خاصی در این زمینه تدوین نمود. رویکردهای مختلفی نسبت به امر سیاست‌گذاری امنیتی وجود دارد که از آن جمله می‌توان به رهیافت هدف محور (مدل استراتژیک) و رهیافت معضل محور (مدل مرحله‌ای) اشاره کرد به‌طور اخص، سیاست‌گذاری ایران بعد از انقلاب

برای مبارزه با مواد مخدر مبنی بر مدل مرحله‌ای یا چرخه‌ای است (مهدویان فر، ۱۳۹۷: ۱۱۶) که عملکرد دولت و تصمیم‌گیران را به ۵ مرحله‌ی به هم وابسته تقسیم می‌کند: مرحله‌ی شناخت مشکل و قرار گرفتن مشکل در دستور کار حکومت؛ در سیاست‌گذاری عمومی، مشکلات عمومی مورد بررسی قرار می‌گیرند. ارائه راه‌حل‌ها به تصمیم‌گیران؛ در این مرحله، قوه‌ی مجریه، قوه‌ی مقننه، خصوصاً، هر سه حوزه و یا ترکیبی از میان آن‌ها، راه‌حل‌هایی را پیرامون مشکل به حکومت ارائه می‌دهند. در این مرحله، نسبت به ساده‌سازی مشکل اقدام شده و انجام‌پذیر بودن خط‌مشی انتخاب‌شده، مورد توجه قرار می‌گیرد. مشروعیت بخشیدن به یک راه‌حل و تصمیم‌گیری؛ در این مرحله، تصمیم‌گیری به یک خط‌مشی رسمیت داده آن را لازم‌الاجرا می‌گرداند (وحید، ۱۳۸۳: ۱۰) اجرای خط‌مشی‌ها؛ دیدگاه‌های موجود در زمینه اجرای خط‌مشی‌ها را می‌توان به دو گروهی کلی کلاسیک و جدید تقسیم کرد. ارزیابی: در این مرحله به تعیین آثاری که سیاست‌گذاری‌های عمومی در حوزه‌ی اجرا شده به دنبال داشته‌اند، پرداخته می‌شود. ارزیابی ممکن است به شکل‌گیری سیاست دیگری بیانجامد (اشتریان، ۱۳۹۰: ۳۴) اگرچه به نظری می‌رسد در این مدل می‌تواند در سیاست‌گذاری مبارزه با مواد مخدر مفید باشد اما با توجه به یافته‌های پژوهش باید ذکر کرد که اولین معیاری که در مبارزه با سیاست‌گذاری مبارزه با مواد مخدر به‌عنوان راهکار از نظر متخصصین معرفی گردیده است معیار اقتصادی است. بیان‌کننده این نکته است در حل معضل قاچاق مواد مخدر تک‌بعدی و تک‌عاملیتی نمی‌توان برنامه‌ریزی کرد و در مرحله اجرای خط‌مشی‌ها این نکته باید مدنظر قرار گیرد و بر اساس آن برنامه‌ریزی‌های متناسب آن انتخاب شود. راهکارهایی که در این زمینه توسط محققین توصیه شده است. ریشه‌کنی فقر و ایجاد اشتغال عاملی مهم برای مبارزه و گرایش به قاچاق مواد مخدر است. چراکه بخش اعظمی از افراد مناطق مرزی به دلیل نداشتن شغل و کار قاچاق مشغول‌اند. تشکیل کمیته‌هایی که اشتغال‌زایی در مناطق مرزی به شکل بومی دنبال کنند و به‌طور متناوب به ارائه گزارش بپردازند. حمایت‌های اقتصادی ویژه از مناطق مرزی از خدمات کشاورزان و تولیدکنندگان کالاها و معافیت‌های مالیاتی و افزایش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و ارائه آموزش‌های اقتصادی درآمدزا در مناطق مرزی مانند شرکت در تجارت‌های الکترونیک می‌تواند راه‌گشا باشد.

مسئله دیگر که باید مدنظر قرار گیرد قاچاق مواد مخدر یک مسئله فراملی است که به‌تنهایی قابل‌حل نیست چراکه ایران مرز مشترکی با بزرگ‌ترین تولیدکننده مواد مخدر یعنی افغانستان دارد و نگاهی فراملی را لازم دارد. در این میان صدور احکام سخت‌گیرانه برای مسئولینی که با قاچاق مواد مخدر همکاری می‌کنند باید در خط‌مشی‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان به‌طور خاص مدنظر قرار گیرد تا این امر برای خاطیان مسجل شود که هیچ‌گونه چشم‌پوشی در این زمینه وجود ندارد. با پیشرفت هرروزه دنیا تکنولوژی راه‌های فرار از قوانین نیز به‌روزتر و جدیدتر شده است که به‌روز شدن قوانین همگام با تغییراتی که در نوع و

شیوه‌های جدید قاچاق مواد مخدر به وجود آمده است از ضروریات و راهکاری مهم در جلوگیری از افزایش قاچاق مواد مخدر است.

هیچ تغییر و تحولی در دنیا بدون کمک کردن آموزش‌های بنیادی صورت نگرفته است برای حل این معضل نیز با تدوین و گنجاندن مسائل مربوط به سوء مصرف مواد مخدر و تأثیرات آن در زندگی به صورت خاص در موضوعات درسی و محتوا درسی دانش آموزان می‌توان جوانان از نظر ذهنی آماده داشت. همچنین از بین رفتن ارزش‌ها و هنجارها به این معضل دامن زده که با تقویت باورهای دینی و مذهبی و ارزش‌های مانند کسب روزی حلال می‌توان تا حدی بستر جامعه را در مقابله با قاچاق مواد مخدر ایمن ساخت. آموزش عمومی توسط نهادها و سازمان‌های فرهنگی از جمله صداوسیما و... که می‌توانند و هماهنگی در برنامه‌ریزی‌های بین سازمان‌های متولی مبارزه با مواد مخدر مانند، ستاد مبارزه با مواد مخدر، سازمان بهزیستی، صداوسیما و... می‌تواند زمینه و بستر جامعه را در این فرایند قاچاق مواد مخدر همراه و هم سو در مبارزه با این معضل دانست چراکه اگر همراهی و هماهنگی میان مردم و دولت در این زمینه ایجاد گردد بخش اعظمی از این معضلات حل خواهد شد.

فهرست منابع:

اشتریان، کیومرث (۱۳۹۰) سیاست‌گذاری عمومی، تهران: انتشارات میزان، چاپ سوم

آبخیز، امین (۱۳۹۶) بررسی تأثیر شبکه‌های مجازی در گرایش به اعتیاد نوجوانان شهر شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته

مبارزه با مواد مخدر، دانشکده علوم و فنون اطلاعات و آگاهی، دانشگاه علوم انتظامی امین

اسکندری، محمد (۱۳۸۹) بررسی عوامل گرایش جوانان به سوء مصرف مواد صنعتی، فصلنامه مطالعات اجتماعی، دوره ۵، شماره

باقر زاده چترودی، افسانه (۱۳۹۸) عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش زنان شهر کرمان نسبت به مصرف مواد مخدر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه یزد دانشکده جامعه‌شناسی

بودن، ریموند، بوریگو، فرانسوا، (۱۳۸۵) فرهنگ انتقادی جامعه‌شناسی، ترجمه، عبدالحسین، نیک گوهر، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر، چاپ اول،

جزینی، علیرضا (۱۳۹۴) تاثیر مواد مخدر و روانگردان‌ها بر امنیت اجتماعی، فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، دوره ۲، شماره ۷، پاییز ۱۳۹۴، صفحه ۹-۴۰

جباری فرد، فریبرز و مسعودی، سهیلا، (۱۳۹۶)، بررسی تاثیر اعتیاد بر امنیت اجتماعی در شهرستان لردگان، پنجمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران

حسین زاده، بهنام (۱۳۹۵) بررسی روشهای موثر بفرآیند پیشگیری از اعتیاد زنان شهرستان ارومیه، پایان نامه کارشناسی ارشد ارشد رشته مبارزه با مواد مخدر، دانشکده علوم و فنون اطلاعات و آگاهی، دانشگاه علوم انتظامی امین

ریتزر، جورج (۱۳۸۳)، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

زالی، سلمان، عطاردی، محمد رضا، دانایی فرد، حسن (۱۳۹۷) واکاوی الگو موانع اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر در ایران، فصلنامه راهبرد، سال بیست و هفتم، شماره ۸۸، پاییز ۱۳۹۷، صفحه ۲۱۵ - ۱۸۵

زینالی، توحید (۱۳۹۷) جرایم قاچاق مواد مخدر در رویه دادگاه‌ها، تهران، انتشارات چراغ دانش، چاپ دوم

زرقانی، هادی (۱۳۸۶) عوامل ژئوپلیتیکی موثر بر نقش و کارکرد مرزها با تاکید بر مرزهای ایران، فصلنامه ژئوپلیتیکی، دوره ۳، شماره ۲، صفحه ۱۸-۳۶

سیمبر، رضا، یحیی پور، محمد، کشاورز زاده، محمد ولی، نجفی، عباس (۱۳۹۶) سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی، نگرش نودر جغرافیای انسانی، سال نهم شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۶

کاظمی، سمیه (۱۳۸۹) تاثیر قاچاق مواد مخدر از افغانستان بر امنیت آسیای مرکزی، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته مطالعات

منطقه ای گرایش آسیای مرکزی و قفقاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

مهدویان، مسعود، مسعودنیا، حسین، یزدانی زازرانی، محمد رضا (۱۳۹۷) بررسی علل ناکارآمدی سیاستگذاری ایران در پیشگیری

اولیه از سوء مصرف مواد مخدر فصلنامه علمی پژوهشی سیاستگذاری عمومی، دوره ۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۱۱۳-

۱۳۱

ملک محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۴) مبانی و اصول سیاستگذاری عمومی، تهران، انتشارات سمت

وحید، مجید (۱۳۸۳)، سیاستگذاری عمومی، تهران: انتشارات میزان

ویسی، هادی (۱۳۹۵)، «بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی بر امنیت اجتماعی (مطالعه موردی استان کرمان)»، فصلنامه تحقیقات

جغرافیایی، سال سی و یکم، شماره یکم، شماره پیاپی ۱۲۰، بهار

یعقوبی، پرویز؛ قاسمی، ابوالفضل؛ مرادی، میلاد؛ (۱۳۹۷) سازماندهی مشارکت سازمان‌های غیردولتی در تامین امنیت عمومی با

رویکرد مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر مجله: امنیت ملی، بهار ۱۳۹۷، سال هشتم - شماره ۲۷، صفحه - از ۱۴۳ تا ۱۶۶)

O'Neill, J. (2002). The Trust Fund, the Surplus, and the Real Social Security Problem. Cato Institute Social Security, Paper no.26, April 9.

Walt, Stephan M (۱۹۹۱). 'The Renaissance of Security Studies'. International Security

Quarterly. ۳۵(۲), PP: ۲۱۱-۲۳۹